

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา^๑

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต), ศ.ดร.
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การที่ต้องออกมาพูดเรื่องการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ ก็สืบเนื่องจากการแถลงข่าว โดยท่านผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ ว่า ทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จะได้มีการนัดประชุมใหญ่พระสังฆาธิการเพื่อถกแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาโดยเน้นการบริหารงานคณะสงฆ์^๒

เหตุที่เรากำหนดให้การประชุมในครั้งนี้มีเรื่องปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาอยู่ด้วย ก็เพราะว่าทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ได้บรรจุประเด็นนี้ไว้ในการทำรายงานเสนอต่อคณะรัฐมนตรี รายงานที่จะเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.) นั้น ได้ระบุว่า ในวันที่ ๑๗ - ๑๘ มิถุนายน จะมีการประชุมคณะสงฆ์เพื่อพูดคุยกันเรื่องการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ฉะนั้นหัวข้อนี้จึงจำเป็นต้องมี และตัวผู้พูดเองก็จำเป็นต้องกลับมาเมื่อวานจากการไปปฏิบัติศาสนกิจอยู่ที่สหรัฐอเมริกาเพื่อให้เป็นไปตามที่ได้ตกลงกันได้

เมื่อมาพูดตรงนี้ก็ขอเท้าความให้ท่านทั้งหลายได้ทราบที่มาที่ไปว่า เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคมที่ผ่านมา ที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้มีมติตั้งผู้แทนมหาเถรสมาคม (มส.) ๓ รูป เพื่อร่วมศึกษาข้อเสนอของสภาปฏิรูปแห่งชาติเกี่ยวกับแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ผู้แทน มส. ๓ รูป ประกอบด้วย

๑. พระพรหมมุนี
๒. พระพรหมโมลี และ
๓. พระพรหมบัณฑิต

สาเหตุที่มหาเถรสมาคมได้ตั้งผู้แทนร่วมศึกษาเรื่องนี้ ก็เพื่อที่จะส่งสัญญาณให้เราท่านทั้งหลายได้ทราบว่า แนวทางในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่กำลังพูดถึงกันอยู่นี้ มหาเถรสมาคมยังไม่มี

^๑ เรียบเรียงจากคำบรรยายในที่ประชุมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดและผู้เกี่ยวข้องที่มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดขึ้น ณ หอประชุมพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๘

^๒ เดลินิวส์ออนไลน์ วันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๘

มติแต่อย่างใด คือยังไม่ได้ชี้ขาดใด ๆ ทั้งสิ้น พุดตรง ๆ ก็คือมหาเถรสมาคมมอบให้ผู้แทนทั้งสามรูปนี้ไปคุยกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องและดำเนินการไปตามที่เห็นสมควรแล้วรายงานกลับมาที่มหาเถรสมาคม

ขณะนี้ผู้แทนทั้งสามรูปยังไม่ได้รายงานกลับเข้าที่ประชุมมหาเถรสมาคม ในการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนานั้นยังเปิดช่องให้มีการระดมความคิดเห็นก่อน เมื่อการระดมความคิดเห็นตกผลึกแล้วผู้แทนทั้งสามรูปจึงจะนำเสนอ มส. แต่ตอนนี้ยังไม่ตกผลึก แม้จะมีการนำเรื่องแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเสนอที่ประชุม คณะรัฐมนตรีก็เป็นเพียงแนวทางของ พศ. เสนอร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังไม่ใช่ความเห็นอันเป็นที่สุดของมหาเถรสมาคม พวกกระผมสามรูปเป็นแต่ผู้แทน มส. จึงติดตามดูเรื่องนี้และให้คำแนะนำไปตามที่เห็นสมควร

ในฐานะผู้แทน มส. ที่ติดตามความเคลื่อนไหวและให้คำแนะนำสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อประสานงานกับรัฐบาล ก็ขอประมวลสรุปประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจตรงกันโดยไม่เกิดความสับสนและไม่นำไปสู่ภาวะฝุ่นตลบที่ทำให้เกิดการถกเถียงกันโดยไม่จำเป็น เรื่องของเรื่องคืออะไร ก็จะพยายามชี้ประเด็นให้ชัดเพื่อเตรียมพร้อมที่จะทำการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนากันไป

อำนาจหน้าที่ของสภาปฏิรูปแห่งชาติ(สปช.)

เหตุที่เราต้องมาพูดถึงการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาก็เนื่องมาจากรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๗ ว่า “ให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติมีหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเพื่อให้เกิดการปฏิรูปในด้านต่างๆ”^๑

ควรสังเกตว่า ตามรัฐธรรมนูญฉบับนี้ สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) มีหน้าที่ศึกษาและเสนอแนะเท่านั้น ไม่ได้มีหน้าที่ตัดสินใจชี้ขาดว่าจะไร้อะไรผิด ไม่ใช่เป็นองค์กรที่มีอำนาจตรากฎหมายหรือเป็นฝ่ายปฏิบัติแต่อย่างใด สปช. เป็นแต่เพียงศึกษาและให้ข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีและสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ปัจจุบันเราไม่มีรัฐสภา สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ทำหน้าที่รัฐสภาคือเป็นองค์กรที่ตรากฎหมาย สปช. ไม่ได้มีหน้าที่ตรากฎหมาย แต่สามารถเสนอร่างกฎหมายให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณา

^๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๕๗ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๑ ตอนที่ ๕๕ ก ราชกิจจานุเบกษา ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๗

ภารกิจหลักอีกประการหนึ่งของ สปช. คือ ช่วยกันพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญที่กำลังยกร่างในปัจจุบัน นั่นคือภารกิจหลักเกี่ยวกับการศึกษาและเสนอแนะ ดังที่มาตรา ๓๑ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวกำหนดอำนาจหน้าที่ของ สปช. ไว้ดังต่อไปนี้

(๑) ศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ตามมาตรา ๒๗ เสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี คณะรักษาความสงบแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(๒) เสนอความเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญ

(๓) พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญจัดทำขึ้น

จะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ข้อแรกของ สปช. เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรากำลังพูดถึง ก็คือศึกษา วิเคราะห์และจัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะแนวทางการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวได้กำหนดด้านต่าง ๆ ไว้ด้วย ส่วนเรื่องการศึกษาไม่ได้กำหนดเอาไว้ แต่อาจจะรวมอยู่ในข้ออื่น ๆ เช่นการปฏิรูปสังคมก็ได้

มีคำถามว่า เมื่อ สปช. ได้ศึกษาวิเคราะห์และให้ข้อเสนอแนะเรื่องปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาแล้วจะต้องทำอะไรต่อไป ตอบว่า ให้ดำเนินการตามที่รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ๒๕๕๗ มาตรา ๓๑ วรรคสอง กำหนดไว้ว่า

“ในการดำเนินการตาม (๑) หากเห็นว่ากรณีใดจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นใช้บังคับ ให้สภาปฏิรูปแห่งชาติจัดทำร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อพิจารณาต่อไป ในกรณีที่เป็นการร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้จัดทำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไป”

นั่นหมายความว่า ถ้า สปช. เห็นว่าจะต้องตราเป็นกฎหมายใช้บังคับให้เกิดการปฏิรูปพระพุทธศาสนา สปช. ก็มีอำนาจยกร่างกฎหมายขึ้นมาแล้วเสนอต่อ สนช. เพื่อให้ สนช. พิจารณาผ่านเป็นกฎหมายต่อไป การตราเป็นกฎหมายไม่ได้ยุติเบ็ดเสร็จที่ สปช. ยังมี สนช. เป็นด่านสุดท้าย แต่ในกรณีที่เป็นร่างกฎหมายเกี่ยวกับการเงิน สนช. ต้องเสนอต่อคณะรัฐมนตรีก่อน

ขอให้สังเกตว่า สปช. สามารถจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอสภานิติบัญญัติโดยตรงได้ และได้มีการนำเสนอในที่ประชุม สปช. ให้ยกร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการบริหารทรัพย์สินของวัดอีกด้วย

เพื่อดำเนินการไปตามอำนาจหน้าที่ดังกล่าวมา ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติได้มีคำสั่ง ๒ ฉบับ ลงวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ และลงวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘ แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา เรียกอ้อย ๆ ว่าคณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา องค์ประกอบของคณะกรรมการนี้มี ๒๐ คน โดยได้ให้เหตุผลในการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดนี้ไว้ว่า

“ปัจจุบันเกิดปัญหาในกิจการพระพุทธศาสนามากมาย สาเหตุส่วนหนึ่งที่สำคัญมาจากพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่เน้นการปกครองภายในคณะสงฆ์เป็นส่วนใหญ่โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนั้น คณะสงฆ์จึงดำเนินการกิจการพระพุทธศาสนาขึ้นอย่างเอกเทศโดยปราศจากการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเกิดปัญหาความเสื่อมถอยและความศรัทธาในคณะสงฆ์ทั้งจากภายในและภายนอก ซึ่งหากไม่ได้รับการปฏิรูปโครงสร้างอย่างจริงจังทั้งระบบ จะส่งผลให้กิจการพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเสื่อมลงตามลำดับ”

มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ในคำสั่งไว้ทั้งหมดรวม ๖ ข้อ ที่เห็นว่าสำคัญมากคือ สามข้อแรกดังต่อไปนี้

๑. ศึกษา วิเคราะห์ ประเด็นปัญหาสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อกำหนดแนวทางปฏิรูปโครงสร้างกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
๒. พิจารณาดำเนินการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นในการปฏิรูปปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕
๓. จัดทำข้อเสนอแนะต่อประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติเกี่ยวกับแนวทางดำเนินการและยกร่างพระราชบัญญัติเพื่อการปฏิรูปกิจการศาสนาและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนาโดยให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของพุทธบริษัท

ตามคำสั่งนี้ ภารกิจหลักของคณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้อยู่ที่การศึกษา วิเคราะห์ ประเด็นปัญหาสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งเป้าไปที่การแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เพื่อทำสิ่งที่เรียกว่า “ปฏิรูปโครงสร้าง” ในคณะสงฆ์นั่นเอง

เมื่อการตั้งคณะกรรมการชุดนี้ปรากฏเป็นข่าวแพร่หลายออกไปก็เกิดความกังวลในคณะสงฆ์ว่า วันดีคืนดีรัฐบาลจะออกพระราชบัญญัติฉบับใหม่มาบังคับใช้กับคณะสงฆ์แบบมัดมือชกหรืออย่างไร เพื่อคลายความกังวลของคณะสงฆ์ในเรื่องนี้ ดร.วิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ได้ออกมาให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๘ ที่ทำเนียบรัฐบาล ซึ่งมีการสรุปคำให้สัมภาษณ์นี้แจ้งที่ประชุมมหาเถรสมาคม ต่อไปนี้คือคำให้สัมภาษณ์ของท่านรองนายกรัฐมนตรีผู้มีหน้าที่กำกับดูแลกิจการพระพุทธศาสนา

“การที่จะปฏิรูปวงการศาสนา ใครมีหน้าที่ก็ทำของท่านไป เมื่อสุดท้ายมีข้อสรุปว่าจะปฏิรูป เรื่องใดก็ต้องส่งให้รัฐบาลและเรื่องใดที่จะไปแตะคณะสงฆ์ รัฐบาลก็ต้องส่งเรื่องนั้นไปให้คณะสงฆ์ โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมเพื่อฟังความเห็น จึงขอให้ไว้วางใจได้ว่ารัฐบาลจะไม่ดำเนินการโดยไม่ฟังความเห็นขององค์กรผู้ปกครองสงฆ์ จึงอยากส่งสัญญาณให้ทราบเพราะมีข่าวออกมาทำนองว่ารัฐบาล จะรวบรัดตัดความ ซึ่งไม่มีวันจะเกิดขึ้นได้แน่นอน”^๔

ข้อเสนอแนะเพื่อปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

หลังจากที่ใช้เวลาดำเนินการผ่านไปเพียง ๒๐ วันคือแต่งตั้งวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ จนถึงวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘ คณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้แถลงยุติภารกิจ พร้อมส่งมอบผลการ ศึกษาให้ประธาน สปช. ดำเนินการต่อไปโดยอ้างว่าที่ยุตินี้ไม่เกี่ยวกับกระแสคัดค้านในช่วงเวลานั้น^๕

หนังสือการสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาพระพุทธศาสนาที่มีไปถึงประธานสภาปฏิรูป แห่งชาติมีความยาว ๑๒ หน้ากระดาษพิมพ์เนื้อหา มี ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ เรียกว่ารายงานผลการพิจารณา ศึกษาแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ส่วนที่ ๒ เป็นข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธ- ศาสนา ส่วนที่ ๒ นี้ สำคัญมากเพราะเป็นข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีให้ดำเนินการต่อไปและเป็น ข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การออกกฎหมายที่ สปช. จะยกร่างเสนอไปที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ฉะนั้น ผลการศึกษาส่วนที่ ๒ มีนัยสำคัญในภาคปฏิบัติ

วันที่ ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๘ ที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติได้พิจารณาข้อเสนอแนะของคณะกรรมการ ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเพื่อให้ความเห็นชอบ ที่ประชุม สปช. ได้อภิปรายกันอย่างกว้างขวางและ

^๔ ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๘

^๕ ไทยรัฐออนไลน์ วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๕๘

ในที่สุดได้ให้ความเห็นชอบข้อเสนอแนะ ๔ ข้อ ตามที่คณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเสนอ ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

๑. เรื่องทรัพย์สินของวัดหรือของพระภิกษุ

ให้มีการเสนอร่าง พ.ร.บ. การจัดการทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุ โดยอย่างน้อยต้องมีกลไกหลักในการดำเนินงาน คือการจัดทำบัญชีทรัพย์สินของวัดทรัพย์สิน เงินทอง รายได้รวมถึงผลประโยชน์อื่นที่ได้มาจากการดำเนินงานภายใต้ร่มกาสาวพัสตร์ย่อมตกเป็นของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่ทรัพย์สินส่วนตัวของบุคคล พระสงฆ์ หรือวัดใด การบริหารจัดการทรัพย์สิน เงินทอง รายได้ของวัดและพระ ควรให้พุทธบริษัท ๔ มีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความโปร่งใส

ในประเด็นนี้ สมาชิก สปช. คนหนึ่งอภิปรายเสนอให้เก็บภาษีพระสงฆ์ด้วยข้อเสนอให้เก็บภาษีพระสงฆ์ไม่ได้อยู่ในข้อเสนอแนะ ๔ ข้อของคณะกรรมการปฏิรูป เป็นแต่เพียงข้อเสนอแนะของสมาชิก สปช.บางคน

๒. เรื่องปัญหาพระสงฆ์ที่ไม่ประพฤติไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

ให้ปรับปรุงกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ หรือ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยเฉพาะการปกครองสงฆ์ ควรจะมีการกระจายอำนาจ แทนการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจ ซึ่งจะต้องให้คณะสงฆ์ที่อยู่ในวัดและประชาชนร่วมกันดูแลวัด และกิจการพุทธศาสนา นอกจากนั้นควรกำหนดให้วัดเป็นศูนย์กลางในการบริหารวัด การแต่งตั้งและถอดถอนเจ้าอาวาสควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม

๓. เรื่องการทำพระธรรมวินัยให้วิปริตและการประพฤติปฏิบัติที่วิปริตจากพระธรรมวินัย

ควรมีกลไกนำหลักการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยมาบัญญัติให้เกิดความชัดเจนว่าการปฏิบัติใดเป็นไปตามพระธรรมวินัยหรือไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย เพื่อให้มีการตรวจสอบป้องกันการบิดเบือนหรือแอบอ้างพระธรรมวินัย

๔. เรื่องของฝ่ายอาณาจักรที่จะต้องเข้าไปสนับสนุนปกป้องคุ้มครองกิจการของฝ่ายศาสนจักร

ปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ให้ทันกับเหตุการณ์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความเชื่อมั่นในระบบการศึกษาโดยเฉพาะพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและแผนกธรรม

^๖ รายงานคณะกรรมการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ เรื่องรายงานผลการพิจารณาศึกษาการปฏิรูปแนวทางและมาตรการปกป้องพิทักษ์กิจการพระพุทธศาสนา

ในข้อเสนอแนะเหล่านี้ ข้อที่กระทบคณะสงฆ์มากที่สุด คือข้อที่ ๑ เพราะเสนอให้มีการยกวางพระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุ จนกระทั่งมีการพูดต่อ ๆ กันไปในสังคมทุกวันนี้ในเรื่องสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ได้มาของพระภิกษุ เรื่องของการเก็บภาษีพระสงฆ์ในประเด็นว่าด้วย การร่างพระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุนั้น คณะกรรมการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้ขอความเห็นชอบต่อที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติให้ตั้งคณะกรรมการยกวางพระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สินของวัดและพระภิกษุ ที่ประชุมสภาปฏิรูปแห่งชาติไม่เห็นด้วยที่จะตั้งคณะกรรมการยกวางพระราชบัญญัตินี้เอง แต่เห็นควรส่งเรื่องนี้ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาดำเนินการ

ประธานสภาปฏิรูปแห่งชาติได้มีหนังสือลงวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๕๘ ส่งข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทั้ง ๔ ข้อไปให้คณะรัฐมนตรีดำเนินการต่อไป ต่อมาในวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๕๘ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีรับทราบข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติ แต่ยังไม่ได้มีมติให้ความเห็นชอบจากนั้น สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้มีหนังสือลงวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๘ แจ้งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (พศ.) ทราบว่าคณะรัฐมนตรีได้มีมติมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการจัดประชุม ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอแนะทั้ง ๔ ข้อของ สปช. แล้วเสนอผลการดำเนินการกลับไปสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ภายใน ๓๐ วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง หากพ้นกำหนด ๓๐ วันไปแล้วยังไม่มีการดำเนินการใด ๆ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีก็จะถือว่าทุกหน่วยงานเห็นด้วยกับข้อเสนอแนะของ สปช. และจะเสนอเรื่องให้คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามนั้น

แผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินำเรื่องนี้เข้าสู่ที่ประชุมมหาเถรสมาคมเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๘ ที่ประชุม มส. มีมติแต่งตั้งผู้แทน มส. ๓ รูป คือ พระพรหมมุนี พระพรหมโมลี และพระพรหมบัณฑิตไปศึกษาประเด็นการปฏิรูปพระพุทธศาสนาของ สปช. ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อสรุปแนวทางการปฏิรูปที่พึงประสงค์เสนอคณะรัฐมนตรี^๗

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าภาพเรียกประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหารือกันในเรื่องนี้แต่ก่อนที่จะเรียกประชุมกันนั้น ผู้แทน มส. ๓ รูปได้ปรึกษากับผู้แทนระดับสูงของรัฐบาลว่า

^๗ Nation TV วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๕๘

จะดำเนินการอย่างไร ในที่สุดก็ตกผลึกเป็นข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาฉบับของ พศ. เอง โดยคำแนะนำของผู้แทน มส. ๓ รูปที่คุยกับทางฝ่ายรัฐบาลแล้วสำเร็จออกมาเป็นข้อเสนอแนะฉบับ พศ. โดยข้อเสนอแนะฉบับ พศ. นี้จะไม่ไปโต้แย้งกับข้อเสนอแนะของ สปช. วิธีดำเนินการก็คือ คณะสงฆ์มีแนวคิดในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปฉบับของ พศ. มี ๖ ด้านตามภารกิจหลักของคณะสงฆ์ ได้แก่ ปกครอง ศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่สาธารณูปการสาธารณสงเคราะห์

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เรียกประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๕๘ โดยนำข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปฉบับ พศ. และข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปฉบับของ สปช. เข้าสู่การพิจารณาของที่ประชุมผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย กระทรวงการคลัง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผลจากการประชุมหารือครั้งนี้ก็คือ ที่ประชุมให้ความเห็นชอบต่อข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์ที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ยกร่างเสนอที่ประชุม จากนั้นท่านสุวพันธ์ ตันยุวรรธนะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่กำกับดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้มีหนังสือลงวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๘ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเพื่อให้นำข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตามภารกิจ ๖ ด้านของคณะสงฆ์เข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีต่อไป โดยระบุว่า ดร.วิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้นำเรื่องดังกล่าวเสนอคณะรัฐมนตรีด้วยแล้ว

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาฉบับที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเสนอคณะรัฐมนตรีได้กำหนดกรอบแนวทางการดำเนินการไว้ ๓ ระยะเวลาเวลาดำเนินการ ๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๓ ดังต่อไปนี้

๑. ระยะเวลาที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๘ ถึงธันวาคม ๒๕๕๘

- ๑) ดำเนินการปรับปรุงพัฒนาในส่วนที่ทำได้ทันที
- ๒) ระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา

๒. ระยะที่ ๒ มกราคม ๒๕๕๙ ถึงธันวาคม ๒๕๕๙

- ๑) ดำเนินการตามกรอบแนวทางส่งเสริมการดำเนินงานตามภารกิจของคณะสงฆ์ทั้ง
  - ๖ ด้าน ที่ได้จากการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน
- ๒) ขับเคลื่อนสิ่งที่ยังทำไม่เสร็จสิ้นและแนวทางที่เกิดใหม่ระหว่างดำเนินการ ในระยะที่ ๑

๓. ระยะที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๐ ถึงธันวาคม ๒๕๖๓

สรุปและประเมินผลการดำเนินการตามระยะที่ ๒ พัฒนาปรับปรุงรูปแบบแนวทางในส่วนที่ยังไม่เสร็จตามแผนและเพิ่มเติมในส่วนอื่นที่มีความจำเป็นที่อาจเกิดขึ้นภายหลัง

วัฒนธรรมองค์กรในพระพุทธศาสนา

ก่อนที่จะลงในรายละเอียดของแผนการดำเนินการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทั้ง ๓ ระยะที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เสนอคณะรัฐมนตรีไปแล้วนั้น ขอดังข้อสังเกตว่าทำไมจึงเกิดความสับสนในเรื่องการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ทำไมจึงมีการโต้แย้งรายวันทางสื่อมวลชนในเรื่องนี้ สาเหตุหนึ่งของความขัดแย้งมาจากความเข้าใจเรื่องการปฏิรูปไม่ตรงกัน ก่อนอื่นต้องเข้าใจให้ตรงกันว่า การปฏิรูปไม่ใช่การปฏิวัติ แต่หลายคนพูดถึงการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเหมือนการปฏิวัติ พระศาสนา ถ้าพูดถึงการปฏิรูปในความหมายเดียวกันคงไม่มีการทะเลาะโต้เถียงกัน แต่หลายคนเสนอให้มีการปฏิวัติกิจการพระพุทธศาสนา ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้น

การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาต้องยึดหลักที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงมีพระมหาสมณมติไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ ความตอนหนึ่งว่า “ภิกษุสงฆ์มีกฎหมายอันจะพึงพึงอยู่ ๓ ประเภท คือ กฎหมายแผ่นดิน ๑ พระวินัย ๑ จาริต ๑”^๘

ตามพระมหาสมณตินี้ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกิจการพระพุทธศาสนาโดยอาศัยกฎหมายแผ่นดินอย่างเดียวทำไม่ได้ ต้องอาศัยพระวินัยและจาริตมาประกอบด้วย จาริตคือวัฒนธรรมองค์กรของคณะสงฆ์ ดังที่คณะสงฆ์ไทยมีจาริตต่างจากคณะสงฆ์ลังกาและคณะสงฆ์พม่าเมื่อเร็ว ๆ นี้ ได้ยินนักปฏิรูปบางคนบอกว่า ทำไมไม่เขียนรัฐธรรมนูญให้พระสงฆ์ไทยมีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ควรทราบว่าพระสงฆ์ไทยมีจาริตแต่โบราณที่วางตัวเป็นกลางทางการเมืองจึงงดใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง

^๘ บันทึกเรื่องพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ลงในแถลงการณ์คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ เล่ม ๒ หน้า ๗๑

แต่พระสงฆ์ศรีลังกาย่าว่าแต่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งเลย ยังสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรก็ได้ พระสงฆ์ศรีลังกาสมัครลงเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีก็เคยมี จาริตของคณะสงฆ์ศรีลังกา เป็นอย่างนั้น

นักปฏิรูปบางคนไม่เข้าใจจาริตของพระสงฆ์ไทยจึงเสนอให้แก้กฎหมายให้พระสงฆ์ไทยเลือกตั้งได้ โดยอ้างว่าทำไมพระสงฆ์ศรีลังกายังทำได้ เพราะฉะนั้นเวลาคิดปฏิรูปพระพุทธศาสนาท่านต้องดูทั้ง ๓ เรื่อง คือ กฎหมาย พระวินัย และจาริต อย่าเน้นเรื่องกฎหมายอย่างเดียว โดยเฉพาะกิจการของคณะสงฆ์มีพระวินัยและจาริตกำกับจนเป็นวัฒนธรรมองค์กร พระวินัยกับจาริตสร้างความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่ทำให้เรียกว่าเถรวาท

คำว่า เถรวาท หมายถึงสายพระพุทธศาสนาที่ปฏิบัติตามมติของพระมหากัสสปะในทำयाการสังคายนาครั้งที่ ๑ ที่ว่า “สงฆ์ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติ ไม่ถอนสิ่งที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานประพฤติกฎาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว”^๙

เวลาผ่านมากกว่า ๒,๕๐๐ ปี หลักปฏิบัติแนวอนัรรักษ์นิยมนี้กลายเป็นจาริตที่ฝังรากลึกในพระพุทธศาสนาเถรวาท กลายเป็นสิ่งที่ภาษาสมัยใหม่เรียกว่า วัฒนธรรมองค์กร พระพุทธศาสนามีวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งชนิดที่ชาวบ้านอาจไม่เข้าใจเช่น คำประกาศของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒิน สมเด็จพระสังฆราชเจ้า เรื่อง ห้ามบวชหญิงเป็นบรรพชิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ในยุคที่ยังใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ถ้าพูดตามภาษากฎหมายทั่วไป เมื่อยกเลิกพระราชบัญญัติ พ.ศ. ๒๔๘๔ คำประกาศนี้ก็ต้องถูกยกเลิกไปด้วย บทเฉพาะกาลของพระราชบัญญัติส่วนใหญ่มักจะเขียนไว้อย่างนั้น แต่คณะสงฆ์ทุกวันนี้ก็ยังอ้างประกาศของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุฒิน สมเด็จพระสังฆราชเจ้าในเรื่องนี้ แม้แต่สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราชก็ยังทรงอ้างประกาศนี้ในพระวรวงศ์มคติเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔

หากมองในแง่กฎหมาย คนทั่วไปอาจจะถือว่าประกาศนี้ไม่อาจใช้บังคับได้ แต่คณะสงฆ์ถือจาริตหรือวัฒนธรรมองค์กรที่มีพระวินัยรองรับใครจะออกกฎหมายหักล้างประกาศนี้โดยอ้างหลักสิทธิมนุษยชนก็ได้ แต่เมื่อกฎหมายขัดกับหลักพระวินัยและจาริตก็เท่ากับทำลายความเป็นเถรวาทอันเป็นความแข็งแกร่งของพระพุทธศาสนาแบบไทย ฉะนั้น เวลาที่ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา อย่ามองแต่แง่

^๙ วินย.๗/๖๒๑/๓๘๗

กฎหมายอย่างเดียว ให้มองพระวินัยและจารีตในคณะสงฆ์ประกอบด้วยและผู้ที่รู้ดีในเรื่องนี้ คือ องค์การสงฆ์ อะไรคือพระวินัย อะไรคือจารีต อะไรคือวัฒนธรรมองค์กรที่จะต้องปฏิรูปหรือปรับปรุง ถ้าคิดเอากฎหมายเข้าไปแทรกแซงอย่างเดียว มันอาจจะทำลายวัฒนธรรมอันแข็งแกร่งขององค์กรสงฆ์ และทำลายพลังศาสนาก็เป็นได้

ดังนั้น การที่ท่านรองนายกรัฐมนตรีบอกว่า “เรื่องใดที่จะไปแตะคณะสงฆ์ รัฐบาลก็ต้องส่งเรื่องนั้น ไปให้คณะสงฆ์ โดยเฉพาะมหาเถรสมาคมเพื่อฟังความเห็น” นับว่าถูกต้องตามโบราณราชประเพณีที่ท่านทำกันมาอย่างนี้ การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในปัจจุบันก็ต้องเป็นไปอย่างนี้ โดยยึดหลักที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงวางไว้เมื่อกว่า ๑๐๐ ปี มาแล้ว รัฐบาลในยุคต่อ ๆ มา ก็ปฏิบัติตามนี้ มันก็ไม่มีเรื่องให้ถกเถียงกันมากนัก

ถ้าเราปฏิรูปโดยไม่เคารพวัฒนธรรมองค์กรของคณะสงฆ์จะเกิดอะไรขึ้น ยกตัวอย่างเช่นคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่กำลังทำกันอยู่นี้ยังคงเก็บวัฒนธรรมองค์กรของคณะสงฆ์ไทยเอาไว้โดยบัญญัติว่า

“มาตรา ๑๐๙ บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามไม่ให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง

๑. เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
๒. อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดยคำพิพากษา
๓. ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย
๔. วิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ”

ขนาดเขาจัดพระสงฆ์ที่ถูกเพิกถอนสิทธิในการเลือกตั้งไว้ในกลุ่มเดียวกับผู้ต้องขังและคนวิกลจริต จิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ พระสงฆ์เรายังไม่ว่าอะไรเลย เพราะรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านก็เขียนอย่างนี้ ถ้าพระสงฆ์ไทยยอมแหวกจารีตขอสิทธิเลือกตั้งเหมือนพระสงฆ์ศรีลังกาบ้างจะเกิดอะไรขึ้น พระสงฆ์ไทยก็จะตั้งพรรคการเมืองได้และพากันไปชุมนุมประท้วงรัฐบาลได้ จะปฏิรูปกันขนาดนั้นไหม พระสงฆ์อาจจะยอมจำภาษีเพื่อแลกกับสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งก็เป็นได้ การเสนอให้ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาโดยไม่สนใจวัฒนธรรมองค์กรของสงฆ์ก็จะก่อให้เกิดปัญหามากมายตามมา แม้แต่เรื่องเสนอให้ทรัพย์สินเงินทอง รายได้รวมถึงผลประโยชน์อื่นที่ได้มาจากการเป็นบรรพชิตต้องตกเป็นของพระพุทธศาสนาก็ขัดกับหลักการถวายทานในพระพุทธศาสนา

ในทักษิณาวินิจฉัยคดี^{๑๐} พระพุทธเจ้าทรงแบ่งการถวายทานของชาวพุทธออกเป็น ๒ อย่าง คือ

๑. **ปาฏิบุคคลิกทาน** หมายถึงการถวายทานแก่พระภิกษุที่เจาะจงตัวผู้รับถวายสิ่งของ เช่น ถวายเฉพาะเจาะจงตัวพระภิกษุที่ตนเคารพนับถือสิ่งของที่ถวายเจาะจงเช่นนี้ย่อมเป็นสิทธิ์ส่วนบุคคล
๒. **สังฆทาน** หมายถึงการถวายทานแก่พระสงฆ์โดยรวม สิ่งของที่ถวายเช่นนี้ย่อมตกเป็นของสงฆ์

แม้พระพุทธเจ้าจะตรัสไว้ในพระสูตรนี้ว่า สังฆทานมีอานิสงส์มากกว่าปาฏิบุคคลิกทาน พระองค์ก็ไม่ทรงห้ามถวายปาฏิบุคคลิกทาน ดังนั้น ถ้านักปฎิรูปประสงค์จะให้สิ่งของถวายพระสงฆ์ทุกอย่างตกเป็นสมบัติของวัดก็ต้องหาทางทำให้มีแต่การถวายสังฆทานอย่างเดียวด้วยการออกกฎหมายยกเลิกการถวายปาฏิบุคคลิกทาน

การที่มีผู้เสนอให้จัดเก็บภาษีพระสงฆ์ก็เป็นเรื่องที่ไม่เพียงแต่ขัดกับจารีตในประเทศไทย แต่ยังขัดกับวัฒนธรรมอันดีงามของชาวโลกอีกด้วย ทั้งนี้เพราะองค์กรได้รับการยกเว้นภาษีในทุกประเทศทั่วโลกผู้พูดเพิ่งเดินทางกลับมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา วัดไทยในสหรัฐอเมริกาไม่ต้องเสียภาษีเพราะจดทะเบียนเป็น non-profit organization คือองค์กรที่ไม่ได้แสวงหากำไร องค์กรศาสนาจะได้รับการยกเว้นภาษีทั้งหมด ถ้าประเทศไทยคิดเก็บภาษีกับองค์กรพุทธศาสนาก็ต้องทำให้เสมอกันกับศาสนาอื่น ๆ คือองค์กรและนักบวชในศาสนาคริสต์และศาสนาอิสลามต้องเสียภาษีด้วย ทุกประเทศทั่วโลกยกเว้นภาษีให้กับองค์กรศาสนาซึ่งไม่แสวงหากำไร

ปฏิรูปศาสนาไม่ใช่ปฏิวัติศาสนา

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกิจการพระพุทธศาสนาที่ทำโดยไม่คำนึงถึงพระธรรมวินัยและจารีตแทนที่จะเป็นคุณกลับเป็นโทษแก่พระพุทธศาสนาเพราะทำไปโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คือแทนที่จะปฏิรูปศาสนากลายเป็นปฏิวัติศาสนา คำว่า “ปฏิรูป” มีความหมายต่างจากคำว่า “ปฏิวัติ” รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๗ บัญญัติให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ ไม่ใช่สภาปฏิวัติแห่งชาติ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้คำนิยามไว้ว่า คำว่า**ปฏิรูป** หมายความว่า “ปรับปรุงให้สมควร เช่น ปฏิรูปบ้านเมือง”^{๑๑} ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Reform” หมายถึง “ปรับปรุงหรือ

^{๑๐} ม. อ. ๑๔/๗๐๖/๔๕๕

^{๑๑} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๖๔๘

แก้ไขสิ่งที่ไม่พึงประสงค์”^{๑๒} การปฏิรูปเป็นการแก้ไขปรับปรุงภายในระบบหรือโครงสร้างเดิม ไม่มีการรื้อทำลายระบบหรือโครงสร้างแต่อย่างใด การปฏิรูปองค์กรศาสนาจึงไม่ทำลายวัฒนธรรมองค์กร คือเป็นการปรับปรุงภายในกรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีต การปฏิรูปจึงเป็นการแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นภายในโครงสร้างที่มีอยู่เดิม เช่น ปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศไทยภายในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข เราปรับปรุงการเมืองการปกครองภายในกรอบนี้เราปฏิรูปพระพุทธศาสนาเถรวาทภายในกรอบแห่งพระธรรมวินัยและจารีต แต่ถ้ามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างศาสนาก็กลายเป็นปฏิวัติศาสนา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้นิยามความหมายของ คำว่า **ปฏิวัติ** ว่า หมายถึง “การเปลี่ยนแปลงระบบ เช่น ปฏิวัติอุตสาหกรรม, การเปลี่ยนแปลงระบอบการบริหารบ้านเมือง เช่น ปฏิวัติการปกครอง”^{๑๓} คำว่า ปฏิวัติ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Revolution” หมายถึง “การเปลี่ยนแปลงอำนาจหรือโครงสร้างองค์กรแบบถึงรากถึงโคน (A fundamental change in power or organizational structures)”^{๑๔} การปฏิวัติเป็นเรื่องของการเปลี่ยนโครงสร้างหลักขององค์กร

ทุกวันนี้เกิดความสับสนในเรื่องการปรับปรุงกิจการพระพุทธศาสนาเพราะมีการเน้นย้ำเรื่องปรับเปลี่ยนโครงสร้างระบบบริหารองค์กรคณะสงฆ์ด้วยการเสนอให้แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีการพูดถึงการเก็บภาษีพระสงฆ์โดยไม่คำนึงถึงพระธรรมวินัยและจารีต นี่คือการเสนอแนะให้ปฏิวัติไม่ใช่ปฏิรูปศาสนา เพราะฉะนั้น การทะเลาะโต้เถียงรายวันจึงเกิดตามมาเพราะผู้เสนอแนะไปแตะโครงสร้างและวัฒนธรรมองค์กร

อีกกรณีหนึ่งที่น่าไปสู่ความขัดแย้งโดยไม่จำเป็นคือเรื่องการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการตั้งคำถามว่าทำไมมหาวิทยาลัยสงฆ์จึงจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาการทางโลก คำตอบมีอยู่ว่าการเรียนการสอนวิชาการทางโลกในมหาวิทยาลัยสงฆ์เป็นจารีตที่ได้ดำเนินการมากกว่า ๑๐๐ ปี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงเปิดการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยที่วัดบวรนิเวศวิหารเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ โดยมีวัตถุประสงค์ “เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณรและเพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ”^{๑๕}

^{๑๒} Reform ; Wikipedia, The Free Encyclopedia.7 May 2015

^{๑๓} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หน้า ๖๔๘

^{๑๔} Revolution ;Wikipedia, The Free Encyclopedia.16 May 2015

^{๑๕} เว็บไซต์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, *ประวัติมหาวิทยาลัย*, ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

ต่อมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ “เพื่อเป็นที่เล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง”^{๑๖} คำว่าวิชาชั้นสูงหมายถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพราะในสมัยนั้นการศึกษาไทยแบ่งเป็นขั้นต้น (ประถมศึกษา) ชั้นกลาง (มัธยมศึกษา) และชั้นสูง (อุดมศึกษา) รัชกาลที่ ๕ ทรงประสงค์ให้มหาวิทยาลัยที่วัดบวรนิเวศวิหารและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่วัดมหาธาตุฯ เป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทยที่จะทรงสถาปนาขึ้นในปีที่ทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี ดังที่ทรงประกาศไว้ในท้ายของโครงการศึกษา รศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) ว่า

“ได้หวังใจไว้ว่าในปีสุวรรณภิกษุ ถ้าจะเป็นได้ จะได้รวมมหาวิทยาลัยเป็นส่วนสำหรับวินัยและศาสตร์ มหาธาตุวิทยาลัยสำหรับกฎหมาย โรงเรียนแพทยากรเป็นวิทยาลัยสำหรับแพทย์และตั้งโรงเรียนเป็นวิทยาลัยสำหรับวิทยาและหอสากลวิทยาขึ้นแห่งหนึ่ง ซึ่งรวมวิทยาลัยต่าง ๆ เหล่านี้เข้าเป็นรัตนโกสินทรสากลวิทยาลัย”^{๑๗}

จะเห็นได้ว่ามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาที่พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาเพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงมาเป็นระยะเวลาอันร้อยปี จนออกมาเป็นพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ ถือเป็นจารีตปฏิบัติของคณะสงฆ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาจะยังมาตั้งคำถามกันอยู่ทำไม

แนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๓ ระยะ

เมื่อได้ปรับฐานความคิดให้ตรงกันแล้วว่าปฏิรูปไม่ใช่ปฏิวัติ เราก็สามารถวางแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาให้อยู่ภายในกรอบแห่งกฎหมาย พระธรรมวินัยและจารีตหรือวัฒนธรรมองค์กรของพระศาสนาเมื่อมองในกรอบนี้ เราก็พบว่าภารกิจหลักของคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ได้แก่ ปกครองศาสนศึกษา ศึกษาสงเคราะห์ เผยแผ่ สาธารณูปการ สาธารณสงเคราะห์^{๑๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยความเห็นชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้แทนมหาเถรสมาคมทั้งสามรูปจึงได้จัดทำแผนปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาเสนอ ก็พบว่า

^{๑๖} เว็บไซต์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆิกเสนาสน์ราชวิทยาลัย, ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

^{๑๗} อ่างใน พระเทพโสภณ (ประยูรธรรมจิตโต), มหาราชนักปฏิรูป, มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘

^{๑๘} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตี

คณะรัฐมนตรี แผนปฏิรูปฉบับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติฉบับนี้ เรียกว่าเป็นทางการว่า “แบบรายงานผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการตามข้อเสนอแนะของสภาปฏิรูปแห่งชาติและการดำเนินการของคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้าน” ถ้าได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี แบบรายงานนี้ก็จะกลายเป็นแผนการดำเนินการของคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้าน ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงควรทำความเข้าใจแผนการดำเนินการนี้ให้ดีเพื่อสามารถดำเนินการได้ทันทีที่แผนการนี้ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี^{๑๙}

ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า แผนการดำเนินการของคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้าน แบ่งช่วงเวลาการดำเนินงานออกเป็น ๓ ระยะ โดยระยะที่ ๑ อยู่ในช่วงเดือนมิถุนายนถึงธันวาคม ๒๕๕๘ เป็นช่วงที่ดำเนินการปรับปรุงพัฒนาหรือปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาได้ทันทีภายในกรอบแห่งกฎหมาย พระธรรมวินัยและจารีตที่มีอยู่โดยไม่ต้องแก้กฎหมายหรือกฎหมายอาญา เพราะการดำเนินการบางอย่างมีกฎหมายรองรับหรือมีกฎหมายอาญาเปิดช่องให้ทำได้อยู่แล้ว เพียงแต่ต้องใช้**มาตรการทางการบริหาร**ให้เจ้าคณะพระสังฆาธิการกวดขันให้มีการถือปฏิบัติอย่างจริงจังยิ่งขึ้นนี้เรียกว่าดำเนินการได้ทันทีภายในกรอบแห่งกฎหมายที่มีอยู่แล้ว **ไม่ต้องใช้มาตรการทางกฎหมาย** คือ ไม่ต้องออกกฎหมายใหม่มาบังคับใช้เช่น การกวดขันเรื่องการบริหารทรัพย์สินของวัดที่มุ่งให้เจ้าอาวาสกำกับการใช้ทรัพย์สินของวัดอย่างโปร่งใสก็ไม่จำเป็นต้องออกเป็นพระราชบัญญัติการจัดการทรัพย์สินของวัด และพระภิกษุตามที่สภาปฏิรูปเสนอ ทั้งนี้เพราะในกรอบแห่งกฎหมายที่ใช้อยู่ไม่ว่าจะเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑) เกี่ยวกับการให้เช่าที่ธรณีสงฆ์หรือที่วัด^{๒๐} และมติมหาเถรสมาคมครั้งที่ ๑๔/๒๕๒๑ เรื่องการให้เช่าที่วัดหรือที่ธรณีสงฆ์เพื่อสร้างอาคารพาณิชย์^{๒๑} ก็เพียงพอต่อการบริหารจัดการทรัพย์สินของวัด

^{๑๙} เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๘ นายสุวพันธุ์ ตันยุวรรธนะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้แจ้งในที่ประชุมมหาเถรสมาคมทราบว่าคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนการดำเนินการของคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๘

^{๒๐} กฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๑๑)ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๕ ตอน ๙๘ หน้า ๗๘๘ วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

^{๒๑} มติที่ ๑๔/๒๕๒๑ เมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๒๑

มาตรการด้านการปกครองที่ดำเนินการได้ทันทีคือการกวดขันความประพฤติของภิกษุสามเณร ให้อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย นั่นคือ ดำเนินการให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นได้เข้มงวดความ ประพฤติของพระภิกษุสามเณรในสังกัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ มติของมหาเถรสมาคม อย่างเคร่งครัด หากมีปัญหาการประพฤติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมในเขตปกครองใดให้รีบดำเนินการแก้ไข ให้เรียบร้อยอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยมติมหาเถรสมาคมที่ ๔/๒๕๔๔ ที่กำหนดให้เจ้าคณะใหญ่ดำเนินการ ทางการปกครองให้เป็นที่ยุติในหนั้น^{๒๖}

ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จะเพิ่มขึ้นทันที ถ้ามีสำนักงานกลางของคณะสงฆ์ อยู่ที่พุทธมณฑล ดังนั้น แผนการดำเนินการของคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้านจึงเสนอให้จัดทำแผน แม่บทเพื่อพัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ รวมทั้งแผนแม่บทในการ พัฒนาพุทธมณฑลให้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาโลก ทำไมพุทธมณฑลจึงมีตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ก็เพราะประสงค์จะให้พุทธมณฑลเป็นที่ประชุมมหาเถรสมาคมเป็นการถาวร ทั้งเป็นสำนักงานกลางของ เจ้าคณะใหญ่และเจ้าคณะภาคทุกภาคมาทำงานร่วมกันเหมือนกระทรวงของฝ่ายบ้านเมือง เมื่อมีการ เปลี่ยนตัวเจ้าคณะ เอกสารจะได้ไม่สูญหาย เจ้าคณะรูปใหม่เข้าทำงานต่อที่สำนักงานนี้ได้ทันที งานของ คณะสงฆ์ก็จะมีอย่างต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ รัฐบาลจัดงบประมาณสนับสนุนการพัฒนาพุทธมณฑล ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเพื่อเป็นสำนักงานกลางของคณะสงฆ์ในส่วนภูมิภาคมีอนุพุทธมณฑล ทุกจังหวัดเพื่อให้เป็นที่ตั้งสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดประชุมร่วมกับเจ้าคณะอำเภอ มีสำนักงานพระพุทธร- ศาสนาจังหวัดตั้งอยู่ด้วยกันเพื่อช่วยกันบริหารกิจการพระพุทธศาสนาแบบบริการ ณ จุดเดียว (One Stop Service)

เรื่องที่ดำเนินการทางการปกครองได้ทันทีภายในกรอบแห่งกฎหมายที่มีอยู่คือข้อเสนอแนะให้มี การกระจายอำนาจในการบริหารกิจการพระศาสนาโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบัน กำหนดให้มหาเถรสมาคมสามารถมอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ ใช้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมก็ได้^{๒๗} ทั้งมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับปัจจุบันได้ เปิดทางไว้ว่า “สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามมติ มหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณาถ้อยแถลงเรื่องที่จะ

^{๒๖} มติที่ ๔/๒๕๔๔ เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๔

^{๒๗} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ มาตรา ๑๕ ตริ

เสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมายโดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม”^{๒๔}

อีกเรื่องหนึ่งที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกำลังดำเนินการอยู่และรวมไว้ในแผนการดำเนินการระยะที่ ๑ ก็คือการจัดการทรัพย์สินของวัดที่ตั้งเป้าไว้ว่าภายในสิ้นปี ๒๕๕๘ จะสามารถจัดทำรายงานการเงินของวัดทั่วประเทศได้ ๑๙,๐๔๖ วัด และจัดทำฐานข้อมูลศาสนสมบัติของวัดได้ ๒๔,๗๑๒ วัด ส่วนเรื่องธนาการพระพุทธศาสนาในระยะที่ ๑ นี้คงทำได้เพียงประสานงานกับธนาการของรัฐให้เปิดช่องทาง (หน้าต่าง) เพื่อเป็นตัวแทนในการทำธุรกรรมทางการเงินของวัด

ที่กล่าวมานั้นเป็นตัวอย่างของเรื่องที่กำลังดำเนินการได้ทันทีตั้งแต่บัดนี้จนถึงสิ้นปี ๒๕๕๘ ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่สามารถดำเนินการได้ทันที ก็คือการระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในแนวทางการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา โดยจัดประชุมพระสังฆาธิการ นักวิชาการพระพุทธศาสนาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อปรึกษาหารือแนวทางปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาในแบบที่เราเองต้องการ อาจจะมีการจัดประชุมสัมมนาเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระเลขาการในแต่ละหนเพื่อระดมความคิดเห็นให้ตกผลึกเป็นแผนการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาที่เป็นของคณะสงฆ์ จากนั้นก็จัดประชุมสัมมนาใหญ่สรุปจบที่ส่วนกลางโดยจัดที่ใดที่หนึ่ง เช่น ดิถสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล หอประชุมพุทธมณฑล หรือหอประชุมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยก็ได้

ผลสรุปที่ได้จากการประชุมสัมมนาจะกลายเป็นแนวทางในการดำเนินการในระยะที่ ๒ ซึ่งจะใช้เวลาตลอดปี ๒๕๕๙ ตัวอย่างประการหนึ่งของแนวทางการดำเนินการในระยะที่ ๒ ก็คือการผลักดันให้มีการตราพระราชบัญญัติฉบับใหม่ที่รับรองวิทยฐานะเปรียญธรรม ๙ ประโยค (ป.ธ.๙) ให้เทียบเท่าปริญญาโทหรือปริญญาเอก ทั้งนี้ เพราะการศึกษาชั้นสูงสุดของพระปริยัติธรรมแผนกบาลีคือ ป.ธ. ๙ ในปัจจุบันเทียบเท่าปริญญาตรีเท่านั้น^{๒๕} ขณะที่มหาวิทยาลัยสงฆ์สามารถจัดการศึกษาได้ถึงปริญญาเอก เหตุที่พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ ๑) พ.ศ. ๒๕๒๗ กำหนดให้ ป.ธ. ๙ เทียบเท่าปริญญาตรีก็เพราะในสมัยนั้น ป.ธ. ๕ เทียบเท่า ม.๖ เมื่อนับเวลาเรียนปกติจากชั้น ป.๕.๗ ถึงชั้น ป.ธ. ๙ ได้เวลาเพียง ๔ ปี เท่ากับเวลาเรียนปกติในระดับปริญญาตรีพอดี รัฐจึงเทียบ ป.ธ. ๙ ให้เท่ากับปริญญาตรีโดยหารู้ไม่ว่ากว่าพระสงฆ์จะสอบได้ป.ธ. ๙ ต้องใช้เวลาเรียนโดยเฉลี่ยกี่ปี

^{๒๔} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๕๓๕ มาตรา ๑๙

^{๒๕} พระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการพระพุทธศาสนา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๐

สถานการณ์ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปแล้วตั้งแต่มีกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ ที่กำหนดให้ชั้น ป.๓ เป็น ม.๖ เมื่อนับเวลาเรียนปกติจากชั้น ป.๓. ๔ จนถึงชั้น ป.๓. ๗ ได้เวลา ๔ ปีเท่ากับเวลาเรียนปกติในระดับปริญญาตรี คณะสงฆ์จึงควรผลักดันใหม่ให้ให้มีการตราพระราชบัญญัติฉบับใหม่ที่รับรองวิทยฐานะชั้น ป.๓.๗ ให้เทียบเท่าปริญญาตรีและรับรองวิทยฐานะชั้น ป.๓. ๙ ให้เทียบเท่าปริญญาโท ถ้าสอบได้ ป.๓. ๙ ทำนิพนธ์เป็นภาษาบาลีได้ด้วยก็ให้เทียบเท่าปริญญาเอก นี่เป็นตัวอย่างของเรื่องที่จะสัมมนากันเพื่อกำหนดแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี

แผนการดำเนินการของคณะสงฆ์ตามภารกิจทั้ง ๖ ด้านใน**ระยะที่ ๓** (พ.ศ. ๒๕๖๐-พ.ศ. ๒๕๖๓) ซึ่งเป็นระยะสุดท้ายที่ใช้เวลาอีก ๔ ปีเป็นช่วงของการสรุปและประเมินผลการดำเนินการตามระยะที่ ๒ เพื่อส่งต่อให้รัฐบาลชุดถัดไปดำเนินการปฏิรูปต่อไป

ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาด้วยธรรมาภิบาล

กระแสปฏิรูปที่เข้ามากระทบองค์กรพระพุทธศาสนาทุกวันนี้เกิดจากการเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนของสังคมไทยต้องใช้ธรรมาภิบาลในการบริหารกิจการบ้านเมือง แม้แต่คณะสงฆ์ก็ไม่ได้รับการยกเว้น สังคมไทยกำลังตื่นตัวเรื่องธรรมาภิบาล ดังจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่เพ็ญยกเลิกไปนั้น มีคำว่าธรรมาภิบาลปรากฏเพียง ๒ ครั้ง แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๘ ฉบับที่กำลังยกร่างในปัจจุบันมีคำว่าธรรมาภิบาลปรากฏอยู่ ๑๒ ครั้ง ยกตัวอย่างเช่น “การดำเนินนโยบายการคลังและงบประมาณของรัฐต้องเป็นไปตาม**หลักธรรมาภิบาล** หลักประสิทธิภาพและความคุ้มค่า หลักการรักษาวินัยทางการคลัง และหลักความเป็นธรรมในสังคม”^{๒๖}

คำว่า**ธรรมาภิบาล**เป็นศัพท์บัญญัติสำหรับแปลคำในภาษาอังกฤษว่า “Good Governance” หมายถึง การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี^{๒๗} รัฐบาลไทยนำเรื่องธรรมาภิบาลมาประกาศใช้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๒^{๒๘} ตามเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือไอเอ็มเอฟ (IMF) ที่ให้ไทยกู้ยืมเงินมา

^{๒๖} ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับเผยแพร่ประชาชน) โดยคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๙

^{๒๗} คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating) โดยสำนักงาน ก.พ.ร.

^{๒๘} ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. ๒๕๔๒ ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๒

ผ่อนชำระหนี้ในยุคค่าเงินบาทลอยตัว คณะสงฆ์จึงควรทำความเข้าใจเรื่องธรรมาภิบาลให้ดีเพื่อตามทันกระแสปฏิรูปที่กำลังถาโถมเข้าใส่อยู่ทุกวันนี้

องค์การสหประชาชาติกำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาลไว้ ๘ ข้อ^{๒๙} แต่ที่เห็นว่าควรนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนามี ๖ ข้อดังต่อไปนี้

๑. การมีส่วนร่วม (Participation) การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมกันทำงาน ร่วมกันแก้ไขปัญหาและร่วมกันพัฒนากิจการพระพุทธศาสนา ข้อนี้เป็นที่มาของการเรียกร้องให้คณะสงฆ์บริหารงานแบบกระจายอำนาจ

๒. ความโปร่งใส (Transparency) การตัดสินใจและการปฏิบัติการใด ๆ เป็นไปตามขั้นตอนที่ตกลงกันไว้หรือมีกฎหมายและระเบียบรองรับ ไม่ทำงานแบบมีนอกรีต เมื่อประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขอตรวจสอบก็มีหลักฐานชี้แจงได้โดยเฉพาะในเรื่องการจัดการทรัพย์สินของวัด

๓. ความรับผิดชอบ (Accountability) การแสดงความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในการปฏิบัติงานทุกอย่างต้องมีเจ้าภาพรับผิดชอบเพื่อขับเคลื่อนภารกิจไปสู่ความสำเร็จ และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ก็ต้องมีผู้ออกมารับผิดชอบดำเนินการแก้ปัญหาอย่างทันที่

๔. หลักนิติธรรม (Rule of Law) การปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ มีการเอื้อเฟื้อต่อพระธรรมวินัยและจารีต รวมทั้งการบริหารงานด้วยความเป็นธรรมไม่มีการเลือกปฏิบัติหรือเล่นพรรคเล่นพวก

๕. ประสิทธิภาพ (Efficiency) การทำงานอย่างมีแผนการรัดกุมเป็นขั้นเป็นตอนโดยใช้ทรัพยากรที่ได้รับอย่างคุ้มค่าทั้งด้านงบประมาณ กำลังคนและระยะเวลาในการทำงานเพื่อให้ได้ประโยชน์สูงสุด หลักประสิทธิภาพช่วยป้องกันการดำเนินงานแบบต๋าน้ำปรึกละลายแม่น้ำหรือชี้ข้างจับตักแตน

๖. ประสิทธิผล (Effectiveness) การปฏิบัติงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ทุกประการ เช่นสร้างผลงานด้านการเผยแผ่ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานทุกครั้ง จัดการศึกษานักธรรมและบาลีได้ดีเพราะมีการประกันคุณภาพการศึกษา หลักประสิทธิผลเน้นที่คุณภาพของผลผลิตขณะที่หลักประสิทธิภาพเน้นที่ความคุ้มค่าที่ลงไป

^{๒๙} Good governance; Wikipedia, The Free Encyclopedia.8 May 2015

เสียงเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาทุกวันนี้มาจากอิทธิพลแนวคิดเรื่อง
ธรรมาภิบาลดังกล่าวมา ดังนั้น จึงควรบรรจุเรื่องธรรมาภิบาลเป็นหัวข้อหนึ่งในการประชุมสัมมนา
พระสังฆาธิการและผู้เกี่ยวข้องทั่วประเทศเพื่อระดมความคิดจากทุกภาคส่วนในการปฏิรูปกิจการ
พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลต่อไป